

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА П.

БЕОГРАД, 19. АПРИЛ 1930.

БРОЈ 16

Садржај:

Трговачко-индустриска банка а. д. — Београд
Панчевачка пучка банка — Панчево
Хрватска пољоделска банка д. д. — Загреб

ТРГОВАЧКО-ИНДУСТРИСКА БАНКА А. Д. — БЕОГРАД

Кад се човек удуби у историју Трговачко-индустриске банке, тада му излази пред очи историја Прометне банке. И ова је била један моћан фактор индустријализације предратне Србије, као што је то данас Трговачко-индустриска банка. Цела разлика је само у томе, што је последња за несразмерно краће време прошла пут Прометне банке.

Прометна банка је дуго година покушавала да постане великом из банкарског посла, док је Трговачко-индустриска банка првога дана кренула енергично ка индустрији.

И она је као Прометна банка изабрала дрвену индустрију, и она је на обалама Дрине почела да тражи сировине а у Београду да подиже стругару. Она набавља сировину као Прометна банка сплављењем низ Дрину и Саву.

Како је Прометна банка дигла стругару на Дунаву, то се Трговачко-индустриска банка спустила на Сави. Као што је Дунав у доба подизања стругаре био пуста јалија, тако је и Макиш био мочар, од кога се само могла добити темељна маларија.

Као што је дунавска обала данас на путу да постане великим индустриско-саобраћајним делом Београда, тако је и Сава на истоме путу, а поред тога и Макиш се претвара у аустралиску прерију.

Трговачко-индустриска банка се бацила на дрвену индустрију са много воље и одушевљења. Као ранијих година тако и у 1929. години њезина је стругара радила са пуним капацитетом. То много значи за једно индустриско предузеће. Што је укупна производња за 1929. годину 10% мања но у 1928. години, узрок лежи у елементарним непогодама а специјално у хладној зими почетком 1929. године и високом водостају на крају исте године.

И у овогодишњем свом извештају управа банчина даје изражаја задовољству са резултатом свога дрварског посла. Тај оптимизам, који је прилично усамљен у дрвеној индустрији за 1929. и 1930. годину, није био ни мало поремећен слабијом коњунктуром пред крај године, а нарочито извесним попуштањем цена. У извештају се изрично каже да банка из тога застоја који је проузроковао код ње већу резерву у готовој роби, не жели изводити прерани закључак као да наваљују тешки дани за шумску индустрију наше земље. Наше дрво, каже се даље, створило је нове консуме у свима крајевима света.

Трговачко индустрииска банка ради у главном за два тржишта: домаће и грчко. Последње се такође врло добро развијало последњих година и банка га сматра сада као резерву и то само за случај ако попусти домаће тржиште. Она истиче, да је била велика конкуренција са румунским дрветом на грчком тржишту, али, као што рекосмо, не сматра да се из тога смеју извести песимистички закључци о будућности наше шумске индустрије. Банка се не боји

кризе прође робе. Она је уверена да ће наше дрво имати увек широко светско тржиште. Оно чега се она боји и на што је сконцентрисала своју бригу то је опасност од неспашице сировине. Банка нема довољно обезбеђене сировине и као сваки добар трговац који мисли на будућност и она се не устеже да у извештају да израза у томе правцу. О томе не бисмо имали ништа много да кажемо због тога што наша широка јавност врло добро је упозната са целим тим питањем и што зна да је Трговачка индустрииска банка банката, која је изводила организацију тако зване мале и средње шумске индустрије.

Готово сасвим случајно ушла је Трговачко-индустриска банка у другу једну индустриску грану, која ће у даљој будућности бити свакако од много већег значаја по њену пословну структуру од шумске индустрије. То је електрична индустрија. Стругара у Макишу била је основана на бази електричне енергије из разних техничких разлога. А кад је струја била ту и кад је банка констатовала да може да произведе више струје но што јој је потребно, онда је сасвим природно било да понуди Општини београдској за потребе њеног водовода, који је у непосредној близини стругаре банчине, један део своје електричне енергије. А кад је банка почела да продаје струју онда није требало много промућурности па видети, да је она предестинирана лиферант струје за тада независну чукаричку општину. Како су сви услови били повољни за повећање електричне енергије и то по сразмерно малим производним трошковима, то је сасвим природно било да на основу тога банка понуди Београдској општини да јој задовољи један део стално растуће потребе за електричном енергијом и електричним осветљењем. То је остварено уговором између Београдске општине и Трговачко-индустриске банке о лиферирању електричне струје за осветљење западног дела Београда. Као што се могло да види из полемике по питању електрификације Београда, тај уговор са општином има да траје још изван број година.

Банка је дакле била у велико лиферант Београдској општини, кад је бачено на дневни ред питање о новој електричној централи. То је био моменат који је требао да буде од историског значаја по банку. Сасвим је природно било да је Трговачко индустрииска банка била под необици повољним условима према свима онима који би се појавили као конкуренти у снабдевању Београда електричном енергијом. У извештају банчином изрично се напомиње, да је на жалост питање о снабдевању Београда електричном енергијом решено без њенога саучешћа а из простог разлога што је Општина београдска тражила од рефлектаната да у исто време даду и зајам.

Како трговачко-индустриска банка није била у стању то да уради, то је она одбачена од посла за који се пе-

следњих година spremala и за који је имала највише природних услова. Али то решење није ни најмање збунило управу Трговачко индустријске банке. Она је сматрала да са својом електричном централом која спада, како се у извештају каже, у ред највећих калоричних централа у земљи а која, по техничком уређају, не уступа ни једној, има још увек широко поље рада. Тако се, на пример у управи сматра, да ће та централа имати заиста врло важну улогу у индустријализацији предграђа београдског. Али за то управа није скрстила руке чекајући на индустријализацију предграђа већ је пронашла једно ново и необично лукративно поље рада за своје електрично одељење. Она је каблом пребацила струју преко Саве и бацила се свом енергијом на електрификацију југоисточног Срема. Тај посао је развила са много енергије и способности тако, да је, како се у извештају каже, пред крај 1929. године била у уговорном односу са 15 општина са 50.000 становника. Врло је вероватно да је у међувремену банка, у електрификацији југоисточног Срема, отишла још много даље.

Активна :	1926. г.	1927. г.	1928. г.	1929. г.
Благајна	206	490	507	529
Менице	1.697	2.440	2.112	2.274
Текући рачуни	1.926	3.185	3.403	2.454
Хартије од вредности	1.338	130	30	22
Вредност рез. фонда				
у држ. хартијама	—	—	377	414
Стругара „Макиш“	13.015	18.777	16.327	16.793
Електр. централа	—	—	9.901	12.059
Намештај и прибор	28	43	1.392	1.637
Оставе	13.448	11.925	10.161	11.012
Пасива :				
Главница	3.000	5.000	5.000	5.000
Фондови :				
стални резервни	—	—	370	442
особни „	—	—	768	1.030
пензиони чинов.	—	—	40	51
за амортизацију :				
стругаре	—	—	1.230	2.750
електр. централе	—	—	1.206	2.248
Укупно	2.334	3.118	4.686	6.552
Обавезе по меницама	—	2.730	2.718	2.708
Текући рачуни	9.165	9.907	10.864	10.375
Улози на штедњу	4.280	4.014	6.563	9.306
Чиста добит	—	711	954	1.029
Збир пасиве	32.349	37.259	44.549	47.362

Рачун губитка и добитка :

Расходи :				
Режиски трошкови	587	644	889	792
Камата	2.330	1.967	1.897	1.872
Амортизација :				
стругаре	—	—	438	450
електр. централе	—	—	858	1.042
Укупно	360	626	1.296	1.492
Отписи	1.573	2.057	314	1.357
Приходи :				
Камата	2.317	2.930	3.063	3.677
Провизија	223	765	919	1.116
Разни приходи	1.009	125	14	25
Приходи од предузећа	1.300	2.185	1.355	1.725
Збир прихода	4.851	6.006	5.352	6.544

Од укупних средстава од 34 милиона динара, банка је уложила 16,2 милиона динара у шумску индустрију а 12 у електрификацију. Остатак од 2,2 милиона динара спада на менични портфељ, а 2,4 на текуће рачуне. Један поглед на кретање важнијих позиција у активи и пасиви и рачуну губитка и добитка показује да банка форсирано и нагло ствара резерве. Тако су укупне резерве за 2 године, од 1927. па до 1929. године, скочиле од 3,11 на 6,5 милиона динара, односно за 110%. Из таблице се види такође да банка врши енергичне и колосалне отписе на целокупној својој активи а нарочито индустријским подuzeћима. Док је, на пример, у 1929. години поделила акционарима на име дивиденде свега 500.000 динара (10%), дотле је она отписала укупно 2.850 милиона динара, то је скоро 550% од исплаћене дивиденде. То је најбољи начин употребе добити која је код Трговачко-индустријске банке баснословна. Бруто добит износи 130% од главнице.

ПАНЧЕВАЧКА ПУЧКА БАНКА — ПАНЧЕВО

Годишњи извештај Панчевачке пучке банке за 1929. годину чита се не као пословни рапорт, већ као једна економско-политичка студија. Никакво чудо: председник банчин не само да је велики библиофил, (о чему служи као доказ сјајна библиотека Панчевачке пучке банке), већ има велику књижевну и научну културу. Он посматра и чита а та је методолошка комбинација најбоље средство са знања појава из друштвеног живота. Правда захтева да истакнемо, да годишњи извештај Панчевачке пучке банке није једини у нашој земљи, коме се може дати предикат литерарног састава, али је он један од најуравнотеженијих. Диспозиција му је одлична. Панчевачка пучка банка је доњобанатска велетанка. По прећутном споразуму са конкурентима, оно има свој рејон делатности. Тај њен рејон предмет је студије у годишњем извештају. То је Доњи Банат испод линије Тамиш—Уздин—Самош—Маргита—Средиште на Дунаву. Овде онде чини писац извештаја излет и у остале крајеве Баната, баца поглед и на целу народну привреду, при томе се служи подацима из наше повремене економске литературе (на пример: индексом цена на велико „Народног Благостања“); али све то у жељи да се што дубље уђе у стање привреде доњег Баната, у 1929. години. Тај посао није лак. Лако је написати студију о економском стању целокупне наше привреде у 1929. години, кад се имају на расположењу већ објављени статистички подаци. Али подаци о Доњем Банату могли су бити скупљени само путем распитивања код надлештава, продуцената и путем анкете у опште. Управа банке није жалила труда при прибављању података и обавештења. Може се рећи да извештај садржи драгоцене податке о економском стању Доњег Баната у 1929. години за свакога, кога би то питање интересовало. У извештају се констатује, да су у тој години рђаво прошли пре свега производња хмеља, воћари, затим виноградарство, — не по приносу већ по врло слабој цени и проћи вина. Пчеларство је такође страдало. Сточарство је имало повољне услове тржишта, али је и оно рђаво прошло због тога, што је стока у Банату дегенерисана. Врло добро је прошло баштованство, житарство и шећерна репа. Ораница се и данас плаћа у доњем Банату 15—20.000 јурто; цена која је много виша но што би то требало, па да одговара каматној стопи, која тамо важи, кад би се капитализирала рента. Исто тако извештај садржи упоредне податке о наплати трошарине у Панчеву. На основу свега тога извештај долази до закључка, да је врло много знакова за то, да је „врхунац кризе прекорачен и да идемо у сусрет побољшању привредних прилика“. Извештај Панчевачке пучке банке је један од ретких банкарских извештаја за 1929. годину, из кога избија и статистичким подацима подупрт оптимизам.

Релативно повољно привредно стање Доњег Баната дошло је до свога изражаја и у раду Панчевачке пучке банке, као што то показују следећи подаци.

Активa	1926	1927	1928	1929
Готовина	1.182	8.916	12.414	15.537
Менице	10.032	54.138	53.850	60.749
Хип. аморт. зајмови	80	72	72	32
Нап. од вред. куп. и стр. монете	1.826	3.745	4.243	4.339
Непокретности	278	3.559	3.401	3.401
Дуж. и зајмови на робу	8.629	60.403	59.380	62.552
Разна актива	2.916	3.159	3.067	.138
Пасивa				
Главница	2.500	10.000	10.000	10.000
Резерва	1.787	4.925	5.059	5.187
Улози	10.987	102.151	102.794	113.428
Реесконт	3.338	6.355	7.557	7.309
Повериоци	5.142	7.480	7.496	6.654
Разна пасивa	492	1.316	1.446	1.760
Чиста добит	698	1.767	2.075	2.411
Укупна пасивa	24.947	133.996	136.430	146.751

Укупна билансна цифра скаче од 136,4 мил. динара у 1928. години на 146,7 мил. динара у 1929. год. Целокупан пораст долази од пораста уложака на штедњу, који износи 10,6 милиона динара : и то 8,1 по уложним књижицама, а 2,5 по текућим рачунима. Чињеницу да су улошци на штедњу порасли код Панчевачке пучке банке треба довести у везу са статистиком о кретању уложака на штедњу у целој Војводини, коју ми редовно објављујемо, захваљујући марљивом секретару Удружења војвођанских банака, који их сваког месеца прикупља и сређује, из којих излази да формирање капитала у Војводини, у колико оно долази до изражаја, у улошцима на штедњу код банака не показује никаквог напретка. На супрот томе имамо пораст уложака код Панчевачке пучке банке. То се може да објасни на два начина (наравно под претпоставком да не постоји пораст уложака на штедњу у Војводини, који је притекао оним банкама, које не шаљу месечне извештаје Удружењу војвођанских банака) или да је у Доњем Банату фактички постојао пораст капитала у виду уложака код банака, или да су се улошци депласирали од других банака ка Панчевачкој пучкој банци.

Панчевачка пучка банка задовољила се порастом капитала који је добила преко рачуна уложака на штедњу тако да од других извора капитала није чинила употребу. Због тога остала два уобичајена извора капитала код наших банака : текући рачуни и реесконт код Панчевачке пучке банке показују чак извештан мањак према претходним годинама, што се види из горње таблице. Остала средства банке су главница са резервама око 15 милиона динара, и реесконт са повериоцима такође 15 милиона динара. Од укупног обртног капитала од скоро 145 милиона динара банка је држала на крају године готовину од 15 милиона динара што одговара од прилике укупном износу пасиве по рачуну повериоци и реесконт. Иначе је тај свој капитал банка готово равномерно поделила међу сељаке и варошане. На есконт је дала 60,7 милиона динара, на текуће рачуне око 50 милиона динара и на зајмове на робу око 12,5 милиона динара.

Ко иоле познаје технику кредитних операција у Војводини, тај ће знати да је есконт меница у главном сељачки посао, а текући рачуни варошки. Сељак узима новаш на менице, према информацијама које смо ми добили, у глав-

ном да купи земљиште, а поред тога много мањим делом ради попуње инвентара или да подигне неку нову зграду. Банат који је од вајкада пољопривредно богат, имао је природно и јак трговачко-занатлиски ред. Чак је до пре педесет година занатлиски ред у Банату био чувен са свога богатства. А исто тако и трговачки. Ми сматрамо да је највећи део уложака на штедњу код Панчевачке пучке банке трговачког порекла. Јер сељак у Војводини уопште нема могућности да формира капитал у виду штедње, због тога, што су његове производне потребе за кредитом тако рећи неограничене. Као један од најстаријих новчаних завода Баната Панчевачка пучка банка је од почетка стајала у тесној вези са занатлиско-трговачким редом, који ју је уосталом и основао. Она и данас има много занатлија и трговаца за своје комитенте.

Банка је свој обртни капитал дакле равномерно поделила на трговце и занатлије с једне и сељаке с друге стране. То је са економске тачке гледишта најрационалнији пласман. За војвођанске дужнике важи правило, како за трговачки тако и за сељачки ред, да лако плаћају своје дугове. За сељака у Војводини се зна на пример, да редовно отплаћује свој менични дуг у три до четири равномерне годишње рате. Ако је једне године отплатио мало мање због тога, што је она била лошија, идуће године, ако је она била иоле боља накнадио је и онај део, за који је заостао прошле године. Постоји тако рећи један специјалан ликвидитет менице војвођанског сељака, који се простира на две до четири године. Ризик је у толико мањи код Панчевачке пучке банке код њеног сељачког есконта, што га она врши на томе малом реону преко десет филијала и експозитура.

Са порастом благостања у Доњем Банату настале су разлике у волумену послова појединих трговачких предузећа. Неке су трговине постале велетрговине, почеле да раде на велико увоз и извоз. Панчевачка пучка је ишла корак у корак са развићем локалне трговине. Тако је ушла одавно у увозну трговину чак у виду сопственика једне велике гвожђарске радње, коју је прошле године продала. Та се радња налази у њезиној згради у Панчеву. Преставши да обавља увозни посао за свој рачун, банка је сачувала врло велики круг комитената увозника. Али још већи је круг њезиних комитената међу извозницима. Зна се на пример, да је први извоз јаја и живине из Аустро-Угарске почео из Баната. Банат је већ деценијама познат целој Европи као лиферант живине и јаја. Према статистици Велико-Бечкеречке индустриско-трговачке коморе, коју доносимо у обавештајној служби, Банат извози преко 30 милиона динара живе и клане живине и јаја. Панчевачка пучка банка чини напоре, да сачува ту трговину у рукама људи из њезиног краја у пркос неповољној коњунктури кроз коју је та трговина пролазила прошлих година. Још је већи обим кредитирања извозне трговине житарица од стране Панчевачке пучке банке. Колико је нама познато, она финансира све веће извознике из Доњег Баната. Како је извоз прошлих година узео велики полет, Панчевачка пучка банка је купила велики магацин на обали. По њезином билансу она је имала 31. децембра 1929. године дато на подлогу робе 12,5 милиона динара.

Остатак активе је 4,2 милиона динара хартије од вредности и непокретност око 3 милиона динара (седам зграда од чега је једна зграда у самом Панчеву од милион динара).

ХРВАТСКА ПОЉОДЕЛСКА БАНКА Д. Д. — ЗАГРЕБ

У загребачким дневним новинама наилазимо веома често на анонсу Хрватске пољоделске банке. Ну док код анонса других новчаних завода у главноме видимо да они

оглашавањем иду у првом реду за прикупљањем нових уложача, Хрватска пољоделска банка у својим анонсама нуди кредите у првом реду на есконт меница. То би значило да је завод ванредно мобилан и да тражи како ће пласирати средства, која му стоје на располагању.

У анализи билансе Хрватске пољоделске банке за годину 1928. ми смо навели, констатирајући смањење уложача за 4 милиона динара услед јаке грађевне делатности загребачког каптола, да ће неповољно стање уложача трајати и године 1929., јер се тек те године довршава каптолски конвикт и гимназија. Међутим ту смо били слаби пророк. Јер улошци од 54.7 милиона динара концем 1928. порасли су на 63.6 милиона динара концем 1929. Дакле један пораст од скоро 9 милиона динара или 14%. Међутим веровници од 15.9 милиона концем 1928. спустили су се на 4.8 милиона концем 1929. Изгледа да су каптолски новци, који су прошле године били апсорбирани у знатном износу, књижени на рачуну веровника, а не на рачуну уложача. Укупни износ поверених средстава је за 2 милиона динара мањи него концем 1928. Опадање веровника управа завода тумачи и тиме, да јој је знатан пораст уложача омогућио да подмири неке веровнике. Ту би се у првом реду могло радити о ре-есконту једног дела меничног материјала код других завода. Пораст уложача и тешкоћа око повољног пласирања истих учинили су да завод у мањој мери апелира на кредите. Сам завод наводи, да се прошле године са реесконтом није готово ни служио.

Загребачки каптол, који располаже знатним приходима, сада кад је довршио гимназију и конвикт, биће у стању да знатне износе уложи у Пољоделску банку. Осим ако у најскорије време не приступи изградњи трећег дела своје велике палате, у којој има око 200 станова, па је по томе највећа зграда у Загребу.

Биланса за 4 последње године пружа следећу слику:

Активна :	1929. г.	1928. г.	1927. г.	1926. г.
Готовина	2.054	1.832	1.779	1.427
Потраживање код банака	2.096	6.486	7.835	9.614
Ефекти	3.162	4.094	3.701	3.532
Менице	14.013	13.656	10.646	10.047
Некретнине	10.068	10.986	9.086	3.325
Дужници	50.872	48.513	43.460	48.002
Одио за свилогојство	3,3			
Пасива				
Главница	10.000	10.000	5.000	5.000
Резерва	5.175	5.050	4.750	4.650
Улошци	63.632	54.723	58.317	55.892
Вјеровници	4.481	15.938	11.757	14.134
Добитак	1.501	1.518	1.121	1.113
Сума биланса	88.877	92.445	86.773	84.907

Сума биланса која је ранијих година констатно расла, у прошлој години опала је за скоро 4 милиона динара. Ну то је једна пролазна појава која је у вези са финансијалним трансакцијама каптола, који преко Пољоделске банке врши све своје новчане послове.

Код активе опажа се да су потраживања код новчаних завода знатно мања него што су била ранијих година. Потраживања код новчаних завода укамаћују се много мање него конто-корентна потраживања према трговини, индустрији или обртницима, а поготову мање него што износ каматњак код есконта менице. Ради тога је и разумљиво настојање у првом реду средњих банака, да потраживања код других банака сведу на минимум.

Есконт меница је у порасту. Међутим изгледа да се је Пољоделска банка тек у најновије веме решила да нарочиту пажњу посвети томе послу. Поред тога она има и филијалу у Сарајеву и Сушаку, неке испоставе у Приморју пак може доћи у контакт и са ширим бројем привредника. На концу морамо узети у обзир да Пољоделска банка има афилијацију у Нашицама и Прелогу, те може од тих својих афилијација да редисконтира знатан менични материјал. У сваком случају изгледа да ће идуће године есконт меница бити много већи, него до сада.

Поред регуларног банкарског посла: есконта и текућих рачуна, банка се бави још и двама специјалним пословима: парцелацијом великих поседа и трговином свиленим чаурама.

Хрватска пољоделска банка је била још пре рата пионир факултативне аграрне реформе: велике поседе парцелирала је ангажујући при томе своја финансиска средства, чиме је омогућено и сиромашним да створе себи егзистенцију као сељаци. Наша послератна аграрна реформа није имала довољно разумевања за ту социјалну функцију Пољоделске банке, већ ју је третирала као велепоседника. Па како је наша аграрна реформа изведена посредством сполитације сопственика, то је Пољоделска банка претрпела један тежак удар, који је срећно издржала, захваљујући својим богатим пословним везама. У активи банчиној се појављују некретнине у износу од скоро 11 милиона динара, од којих један део вероватно пада на пољопривредни посед. Банка постепено ликвидира свој парцелациони посао путем факултативне погробе. Са аграрним интересентима, у сагласности са надлежним министарством.

Исто тако банка има концесију искључивог права откупа свилених чаура од произвођача. То је некада био врло добар посао, али не и 1929. Цене чаура су тако ниско пале, да је производња знатно подбацила. То је био разлог да банка знатан део купљених чаура задржи на своме стоваришту — што се види из рачуна изравнања (3,3 мил. динара).

Развиће ових нерегуларних банкарских послова допринело је, да Пољоделска банка форсира регуларне банкарске послове, а специјално у последње време есконт.

Рачун губитка и добитка изгледао је ове 4 последње године :

	1929	1928	1927	1926
Приходи				
Камате и провидбе	7.280	5.541	5.381	6.129
Некретнине	913	993	486	555
Разно	248	229	240	—
Расходи				
Пасивни камати	4.117	2.586	2.714	2.873
Управни трошкови	2.510	2.154	1.586	1.654
Порези	347	465	721	1.085
Чисти добитак	1.501	1.518	1.121	1.113

Чисти добитак за годину 1929 је за 17 хиљада мањи од чистог добитка 1928. Међутим прошле године радио је дионички капитал од 10 милиона динара, док је године 1928. капитал од 10 милиона радио само у другом семестру, јер је половином године извршена нова емисија. Узрок треба потражити у првом реду у кризи нашег свиларства, и у падању каматњака.

За 1929. годину плаћена је дивиденда од 12% (на главницу од 10 милиона). Године 1928. плаћена је дивиденда од 16%. Међутим и дивиденда од 12% осигурава укамаћење нових дионица, обзиром на њихов курс, од 10%. А то је свакако пристојно укамаћење.

Поверење привредних кругова у Пољоделску банку веома је знатно. Обзиром на њене одличне везе сви су изгледу да ће се она и даље повољно развијати.